

Ігор КОЛЯДА, Антон БУЛАХ
Методика формування спеціальних предметно-історичних компетенцій при вивченні теми:
ВОЛОДАРИ КИЇВСЬКОЇ ДЕРЖАВИ
(Вступ до історії України. 5 клас).

Ігор Коляда,
доктор історичних наук, професор
Антон Булах
(м. Київ)

Методика формування спеціальних предметно-історичних компетенцій при вивченні теми: «ВОЛОДАРИ КИЇВСЬКОЇ ДЕРЖАВИ» (Вступ до історії України. 5 клас).

Тема уроку: «Володарі Київської держави»
Мета уроку:

- Ознайомити зі змістом понять «Русь-Україна», «князь», «дружина», та сформувати в учнів уявлення про основні складові діяльності перших князів Русі-України; навчити учнів знаходити на карті місця подій княжої доби, визначати тривалість подій;
- розвивати вміння читати та переказувати текст, шукати в тексті відповіді на запитання;
- виховувати інтерес до вивчення історії своєї Батьківщини – України.

Цільові завдання:

- сформувати в учнів уявлення про заснування міста Києва, та осіб які пов'язані з цією подією;
- ознайомити учнів з діяльністю перших Рюриківичів;
- розвинути вміння працювати з історичними поняттями та термінами;
- формувати національну свідомість, любов до рідного краю, повагу до культури та історії рідного народу.

Очікувані результати:

учні зможуть застосовувати поняття «Русь-Україна», «князь», «дружина», установлювати хронологічну тривалість і послідовність зазначених подій та явищ, співвідносити подію і століття; знаходити на карті території, пов'язані із зазначеними подіями та діяльністю людей; розповідати про історичну подію чи явище, історичних діячів

на основі тексту підручника; виокремлювати в тексті головне й другорядне.

Тип уроку: вивчення нового матеріалу.

Навчально-методичне забезпечення:

Вступ до історії України: підруч. для 5 кл. загальноосвіт. навч. закл. / Віктор Мисан. – Вид. 2-ге, переробл. та допов. – К.: Генеза, 2010. – 176 с.;

Атлас. Історія України. 5 клас/Інститут передових технологій; Контурна карта. Історія України. 5 клас/Інститут передових технологій;

Методичний посібник для вчителів Вступ до історії. 5 клас. О. П. Мокрогуз, А. І. Мироненко: Основа. – 64 с.

Основні поняття: Русь-Україна, князь, дружина, киевчів.

Персоналії: князі Аскольд і Дір, Олег, Кий.

Дати: 882 р. – початок князювання Олега, 907 р., 911 р. – походи Олега на Константинополь.

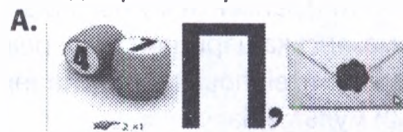
ХІД УРОКУ

I. Актуалізація опорних знань та мотивація навчальної діяльності.

Варіант А.

Вчитель організовує гру «Кмітливий учень», пропонує клас поділити на команди, яким роздаються дидактичні картки з ребусами:

Учитель: Розгадавши цей ребус, ми згадаємо одне з джерел історії.

Правильна відповідь: літопис.

Запитання до однієї з команд.

Учитель: На минулих уроках ви вже вивчали

джерела історії, до якого періоду в історії України ми відносимо літописи? (Княжої доби.)

Якби Нестор не наважився б писати літопис, про що ми ніколи б не дізнались? (Він розповідав про давню історію нашої батьківщини, описавши княжий період історії України.)

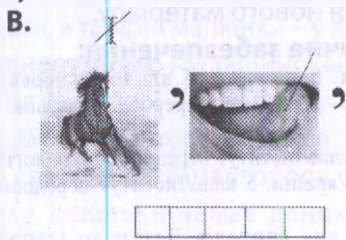
Учитель: Розв'яжіть наступний ребус. Один із символів держави.

Правильна відповідь: **Герб.**

Учитель: Ви вже знаєте, що серед наших предків були поширені знаки-символи, які використовувались у різних сферах життя. Який герб став символом княжого роду Київської держави? (Тризуб.)

Учитель: Розгадавши цей ребус, з'ясуємо який титул обіймав очільник Київської держави.

Правильна відповідь: **Князь.**

Учитель підводить підсумок гри.

Отже, при вивченні теми уроку ми познайомимось з діячами, які творили історію у сиву давнину. Ці часи ще називають княжими, бо видатними історичними її діячами були князі Русі-України. При вивченні теми уроку ми познайомимось з їхньою діяльністю, спробуємо оцінити їхнє місце в історії України, а також розглянемо роль Києва, як центру Русі-України, з'ясуємо, чому місто Київ літописець назвав «матір'ю городів руских».

Варіант Б.

Учитель організовує евристичну бесіду і пропонує учням переглянути фрагменти мультсеріалу «Три богатирі і Шамаханська цариця» (2010, реж. Сергій Глезін) та підготуйте відповіді на запитання:

Вч.: Хто є героями мультсеріалу?

Уч.: Героями мультсеріалу є богатирі – русичі та Шамаханська цариця.

Вч.: Яку мрію мала Шамаханська цариця?

Уч.: Шамаханська цариця мріяла повернути собі красу та молодість, для чого їй необхідно окропити Дерево молодості сльозами тисячі красунь. Але всіх красунь, які були її підданими, вона вже давним-давно знищила, бо не любила вона їх і хотіла бути єдиною красунею у своєму царстві.

Вч.: Звідки цариця мала намір дістати сльози тисячі красунь?

Уч.: Помічник цариці – Ворон підказує їй самий простий план, де добути жіночі сльози – це у Київській Русі.

Вч.: Яким чином цариця мала намір здобути сльози красунь Київської Русі?

Уч.: Помічник цариці – Ворон підказує їй, що потрібно використовуючи магічний погляд цариці, закохати в себе Князя Київського, заволодіти Руссю і змусити плакати всіх її дівчат-красунь.

Вч.: Як розгортається сюжет? Чи вдалося Шамаханській цариці реалізувати свій задум?

Уч.: Легендарна Шамаханська цариця зачаровує Київського князя, і він закохується в неї, втрачаючи глузд. Але тут у справу втручаються богатирі Альоша Попович, Ілля Муромець, Добриня Микитич, а також вже добре знайомі глядачам герої: кінь Юлій, Змії Горинич, бабуса і дід Тихон.

Вч.: Отже, вивчаючи тему нашого уроку спробуємо з'ясувати у чому авторська вигадка у мультсеріалі та з'ясувати, що являла княжа доба в історії України, походження назви «Русь» і хто був засновником давньоукраїнської держави – Русі-України, як правили її перші очільники, які завдання державотворення їм довелося розв'язувати.

II. Вивчення нового матеріалу.

План теми уроку.

1. Києвичі.
2. Перші Рюриковичі. Князь Олег.
3. Нестор-літописець. «Повість минулих літ».

Вибір місця для майбутньої столиці був дуже вдалим. Високі «київські гори» і Дніпро–Славутич захищали місто від можливих нападів ворогів. До того ж, Київ був розташований на торговельному водному шляху «з варягу греки». Північних сусідів на Русі називали варягами, а південних – жителів Візантії – греками. Шлях цей пролягав від північних земель на південь, Дніпром до Чорного моря і Візантії. Отже, вдале вигідне розташування, військова міць полян перетворила столицю їхнього племінного союзу – Київ на майбутню столицю держави Русь – Україна.

Уявлення про легендарного князя Кия вчитель формує, використовуючи історико-біографічний портрет.

Ім'я Кий має чітке слов'янське походження (кий – палиця). Можливо, воно походить і від кий, божественного коваля в міфах індоєвропейських племен, соратника богагромовержця у боротьбі зі Змієм. Українська легенда зв'язує виникнення Дніпра з ковалем, що переміг Змія, який обклав країну непосильною даниною. Коваль упріг поверженого ворога в соху і провів глибоку борозну. По цій борозні під кручами протік Дніпро. Літописний переказ про Кия, його братів і їх сестру – це, швидше за все, компіляція легенд різних часів. розповідь повна виразних рис народного переказу: три брати-засновники і їх сестра – типові фольклорні персонажі. Не випадково багато учених відносилися до історичності князя Кия скептично. Але в останні десятиліття провідні дослідники схильні вважати його особою історичною – військовим проводирем, вождем-князем племінної групи полян, на рубежі Античності і Середніх віків що мешкали на території Середнього Подніпров'я. Народився він на початку VI ст., в знатній Полянській сім'ї. До цього часу придніпровські слов'яни вже знали спадкове правління. Відомо, що

одного з антських (Полянських) князів IV ст. звали Божем (Бусом). Молодість Кия припала на період напруженої боротьби між антами-полянами і Візантійською імперією на Дунаї. Слов'яни активно освоювали придунайські землі, спорожнілі після падіння держави царя гунів Аттіли, чому намагалася перешкодити Візантія. На початку 30-х років VI ст. на Дунаї розгорілася багаторічна війна між слов'янами і армією імператора Юстиніана. На південь по Дніпру з лісових областей Східної Європи спускалися численні дружини різних слов'янських племен. Це посилювало стратегічне значення гір, розташованих при впадінні в Дніпро його головного припливу Десни. У цьому місці, у переправі, справдана велася жвава торгівля товарами з лісової, лісостепової і степової зон. Спорудження укріпленого городища забезпечувало Кію контроль над судноплавством по Дніпру, а також спостереження за переправою. Перевезення через Дніпро дійсно було «Києве», оскільки володів ним князь Кий, але перевізником він, розуміється, не був. Завершивши спорудження свого «граду», Кий разом з іншими слов'янськими проводирями відправився на Дунай. У числі антських (Полянських) послів в Константинополі він, очевидно, був присутнім при мирних переговорах з імператором Юстиніаном в 545 р. За умовами укладеної угоди Візантія визнавала права антів на володіння лівобережжям Дунаю з фортецею Туррис. Кий, бажаючи закріпитися в Подунав'ї, заснував там містечко Києвець. Проте гострий конфлікт з місцевими жителями порушив його плани, змусивши князя повернутися в Київ, де він не-забаром і помер. Нащадки Кия досить довго утримували владу в заснованому їм «граді». Польський хроніст Ян Длугош повідомляє, що Аскольд і Дір були прямими нащадками Кия.

Завдання учням на первісне закріплення:

На лінії часу покажіть період життя і правління князя Кия.

Учитель знайомить учнів з діяльністю князів Аскольда і Діра, використовуючи прийом розповіді.

Першими київськими князями були також брати-князі: **Аскольд і Дір**. Як пише автор у літописі «Повісті врем'яних літ», два варязьких ватажки, Аскольд і Дір, лишивши дружину свого князя Рюрика у Новгороді, попливли із загонями своїх воїнів вниз Дніпром. Вони оволоділи Києвом, а на полян, що

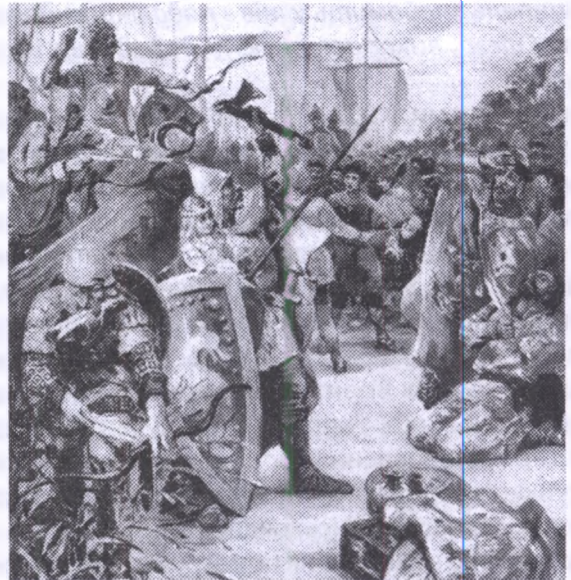
2. Перші Рюриківичі. Князь Олег.

Учитель, використовуючи методичний прийом **пояснення**, пояснює походження і значення поняття «Рюриківичі».

Рюриківичі – княжий, пізніше також королівський (в Галицько-Волинській державі) і царський (в Московії) рід нащадків Рюрика – першого літописного князя Київської Русі. З плином часу рід роздібився на безліч гілок. Більшість правителів Київської Русі і руських князівств, що утворилися після її розпаду, були Рюриківичами. Також узагальнююча назва для споріднених спільним походженням князівських та дворянських династій країн Східної та Центральної Європи.

Завдання учням на первісне закріплення:
Занотувати в робочому зошиті походження і основне значення поняття Рюриківичі.

Уявлення про захоплення влади Олегом у Києві
вчитель формує, використовуючи прийом **образної розповіді**.

882 р. очільник варяг Олег човном пристав до берега Дніпра, прибувши із півночі, з Новгороду, разом із малолітнім Ігорем, який походив із князівського роду Рюриківичів. Він під виглядом купця відправив до тодішніх правителів Аскольда і Діра посла, який мав запросити князів вийти назустріч до Олега. Не підозрюючи лиха, Аскольд та Дір прийшли на берег Дніпра, де в човні на них чекав Олег. Із човна вискочили воїни, які схопили київських

населляли його околиці, наклали данину. У 860 році під проводом Аскольда руське військо у кількості 200–360 човнів і 6–10 тисяч воїнів висадилися в околицях Константинополя і спустошували околиці. Як наслідок, пошквалилися торговельні і культурні зв'язки Русі і Візантії. Саме візантійським впливом пояснюють напівлегендарне Аскольдове хрещення Русі наприкінці 860-х років. Насупником Аскольда став Дір – київський князь, скандинав за походженням. У 882 році вони були вбиті після облоги Києва новгородським військом на чолі з варязьким очільником Олегом.

Завдання учням.

Робота в групах.

На основі тексту підручника, карти та ілюстрацій складіть історичний портрет князів: Аскольда і Діра.

князів: «Коли Аскольд і Дір вийшли з міста, Олег оголосив їм: "Ви не є князі, ні роду княжого, але аз єсмь роду княжого" («Ви не князі і не княжого роду, а я княжого роду») і пред'явив спадкоємця Рюрика, малолітнього Ігоря, після чого Аскольд і Дір були вбиті».

Таким чином, Олег захопив владу і почав княжити у Києві. Вражений красою та вдалим розташуванням міста, назвав його «Хай буде Київ матір'ю городам руським» (так зазначено у літописі «Повість минулих літ»).

Так, з 882 р. у Києві захопив владу князь Олег.

Завдання учням на первісне закріплення:

1. Яким чином Олег дістався до Києва, та звідки він туди прямував?

2. Як Олегу вдалося виманити тодішніх правителів Аскольда і Діра до берегів Дніпра?

3. Що оголосив Олег князям Аскольду і Діру, після того як схопив їх?

Вчитель знайомить учнів з подальшою долею князя Олега, використовуючи додаково ілюстрацію.

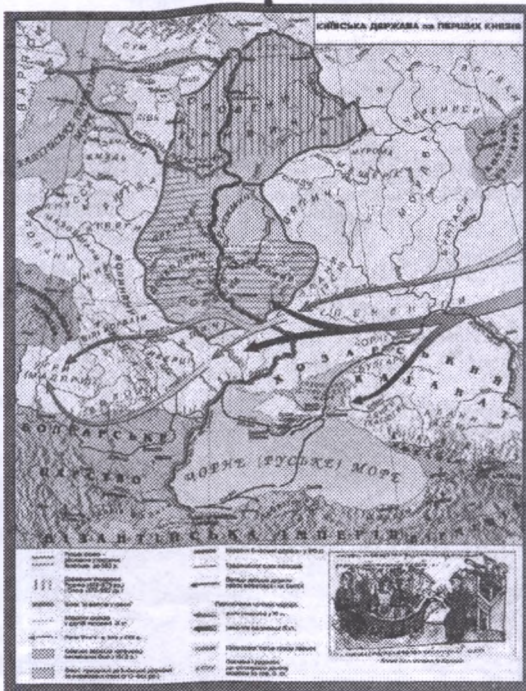
За літописами, у 907 р. та у 911 р. князь Олег ходив у походи проти могутньої тогочасної держави Візантії. За легендою, на знак однієї з перемог князь Олег прибив свій щит на брамі Константинопол – столиці Візантійської імперії. На початку князі ставили собі за мету здобуття військової здобичі, проте пізніше однією з головних цілей походів стало юридичне закріплення привілеїв руських купців на ринках Візантії. Розбудовуючи державу на теренах Східної Європи, київські князі почали дбати про встановлення постійних дипломатичних стосунків із Константинополем, що підвищувало престиж давньоукраїнської держави.

Достовірно невідомо як помер князь, але, за легендою, йому напроорокував старець, що той загине від власного коня. «Велів князь Олег розсіdlати свого коня й пустити на волю та добре годувати. А сам сів на іншого й поїхав на війну. Чи по році, чи по двох, вернувся князь з походу. В'їжджає у свій двір у Києві та й питає:

– А де мій любий білогривий?

– Ого, князю! – відповідають слуги – твій кінь уже давно згинув, а тільки його кості біліють за городом на могилі!

Жаль стало Олегові любого коня. Він казав запровадити себе на ту могилу. А коли став над білим черепом свого улюбленця, сльозами зайшли його очі, і він з жалем промовив:

– Не сповнилася твоя ворожба, старче! Бачиш, що мій кінь загинув, а я ще живу – то як же я від нього загинути можу?

Та ледве договорив князь ці слова, як нагло щось їдке й гаряче впекло його в ногу; в очах йому потемніло і він упав на землю».

Дружинники, що кинулися його рятувати, раптом побачили, а то гадюка вкусила князя в ногу. Вона звилася собі гніздо в черепі мертвого коня і коли князь став необережно ногою на череп, гадюка виповзла й смертельно його вкусила. Так сповнилося віщування старця. Бо Олег умер від свого коня, хоча й неживого.

Фольклористи, що досліджували легенду про смерть Олега, встановили її залежність від древньої ісландської саги про Орвара-Одда, який також загинув від власного коня. Так елемент варязької саги потрапив до руського літопису. Хоча не виключено, що поштовхом до створення легенди дійсно стала смерть князя від укусу змії. Але, вірогідніше,

все це пояснюється вірою народу в те, що Олег був віщим, а здолала його доля, фатум, сильніший за будь-яку людську силу. Чаклун, котрий напрозорочив князю смерть від коня, був лише знаряддям у руках неблаганної долі. Саме так, за народними уявленнями, і мав померти Олег Віщий, – а не скласти буйну голову у битві, що відбувались тоді майже безперервно і вважались буденною справою.

Завдання учням на первісне закріплення.

1. Яким автор зображує Олега у творі?
2. Кого із персонажів твору було зображено на ілюстрації?
3. Від якої тварини помер Олег?
4. Чому Олег так любив свого коня?
5. Покажіть на контурній карті територію Русі – України за князювання Олега та напрями його військових походів.

Уявлення про походження назв «Русь» та «Русь-Україна» вчитель формує прийомом міркування:

Походження назв «Русь», «русичі» остаточно не з'ясоване. Що ж означає назва Русь та звідки вона походить? З цього приводу вже понад двісті років ведеться жвава дискусія. Історики пропонують кілька пояснень. Були спроби пояснити назву Русь як запозичення і шукати її витоки в Скандинавії (у варягів). Так, ця частина істориків спирається на літописну розповідь про варягів, серед яких були представники північного племені «русь». Скандинавське слово «русь» близьке за значенням до слів «веслування», «судноплавство». Інша частина істориків пропонує шукати витоки серед іраномовних народів (сарматів). Інші вчені вважають цей етнонім споконвічно місцевим – слов'янським. Однак дослідження слова Русь має суто наукове значення. Вирішальне значення мало не походження цього слова, а історія його вживання в практиці. Слово русь мало збірне значення, а одиничне значення – русин (множ. русини), як чудин, болгарин та ін. Деякі дослідники твердять, що в середині I тис. н. е. існувало окреме східнослов'янське плем'я русів. Але це припущення мало ймовірне. Чому «Русь»? Під такою назвою згадують Київську державу іноземні мандрівники, купці, літописці. Її мешканців вони називали русичами. Більшість українських істориків вважають, що слов'яни також називали себе русичами, або русами, а свою землю – Руссю. Ця назва досить поширена у назвах річок, місцевостей на території України. Слов'янський корінь «русь» означає «ріка, вир, глибина». Тому назва «Русь» виникла від річок Рось і Росава, приток Дніпра.

На думку інших істориків, назва давньої держави походить від слів «русавий, світлий».

Жителі Русі – русичі проживали на великій території, яка згодом, під впливом історичних обставин, розпалася на кілька менших держав. Це поняття у IX-XIII ст. застосовувалося щодо земель, на яких проживали племена східних слов'ян.

Завдання учням

Занотуйте у зошиті 3-5 версій походження назви «Русь», які поширені серед вчених на сьогодні.

Вчитель застосовує методичний прийом пояснення з метою висвітлення понять «князь», «князівство», «данина».

Давньоруські літописи та іноземні хроніки розповідають про правителів Київської держави та називають їх князями. Слово «князь» (воїн на коні) спочатку означало воєначальник, а потім правитель земель – князівств. На початку утворення Київської держави князі були ще й завойовниками нових земель, а також збирачами данини разом з своєю дружиною. Данина – натуральний або грошовий податок із підкорених племен і народів. У Київській державі – найдавніша форма податку, що регулярно збирався з підданих східнослов'янських та південнослов'янських племен.

Завдання учням на первісне закріплення.

Запишіть у історичний словник значення понять «князь», «князівство», «данина».

3. Нестор-літописець. «Повість минулих літ».

Уявлення про Нестора-літописця вчитель формує, використовуючи опис.

Одним із найдавніших українських істориків був літописець Нестор. Біографія Нестора Літописця

майже не відома, відомостей дуже мало. Його життя вперше з'являється «Київському патерику» 1661 р. Він народився у Києві приблизно у 1056 році, імовірно, в родині, яка належала до еліти тогочасного давньоруського суспільства. Саме таке походження давало йому можливість відійти від давніх язичницьких традицій, що ще мали доволі значну силу на Русі, і прилучитися до нового для русичів християнства. Як на той час, він був досить освіченою людиною; відповідно, знав грецьку, що дозволило йому ознайомитися з Біблією й творами християнських авторів. Водночас, знатне походження давало йому можливість виробити своєрідне бачення історичного минулого його краю. Служіння Нестора при Лаврі почалося ще в юнацькому віці. З якихось причин Нестор обрав чернече життя – сказати важко. Можна лише твердити: вибір був непростим. Ченці стали «новими людьми», нетрадиційною інтелектуально-духовною елітою, яка несла для русичів християнські цінності. Почувши слова Христа: «якщо хто хоче йти за Мною, нехай зречеться себе, і візьме хрест свій, та йде за Мною» (Мф. 16, 24), він, після смерті Феодосія у 1073 р., прийшов до Печерського монастиря, ігуменом якого був Стефан, що прийняв Нестора, постриг його й висвятив на ієродиякона. Він належав до молодшого покоління монастирської братії. Нестор вирізнявся в усіх чернечих чеснотах: у постійному прагненні і дотриманні чистоти тілесної й душевної, в добровільній бідності, глибокому смиренні, безвідмовній покорі, суворому пості, безперервній молитві на вічних рівноангельських подвигах, яскравим прикладом яких служили життя перших святих Печерських – Антонія і Феодосія. Нестор – один із найавторитетніших печерських старців свого часу. В «Іконописному подлиннику» його зовнішність описано так: «Сивий, борода на зразок Богослова – не роздвоїлась. На плечах – клобук, у правій руці – перо, а в лівій – книга і чотки...». За антропологічними ознаками святий мав зріст 163–164 см, належав до жителів Подніпров'я. Присвятив своє життя служінню Богу: до кінця своїх днів був ченцем Києво-Печерської лаври. У монастирі він ніс послух літописця, від чого і був прозваний Нестором Літописцем. «Велика буває користь від учення книжного, – говорив він, – книги наказують і вчать нас шляху до розкаяння, бо від книжних слів набираємося мудрості й стриманості... Той, хто читає книги, бесідує з Богом або святими мужами». З його праць збереглися життєписи святих князів страсотерпців Бориса і Гліба, преподобного Феодосія, перших препо-

дних Печерських. Нестор Літописець – автор літопису, відомого під назвою «Повісті минулих літ», складений на основі раніше написаних літописів, архівних, народних переказів та оповідань, помер і похований у Києво-Печерському монастирі. Помер святий літописець, як уважають дослідники його творів, у 1113–1115 рр., коли мав, на думку антропологів, близько 60–65 років.

«Подяку повинна містити в собі кожна наша молитва. – Дякувати в труднощах – заслуга більша, аніж подавати милостиню. – Дякувати Богові треба не тільки за свої успіхи у добрі, але і за успіхи інших. – Вдячність повинна бути початком і кінцем наших дій і бесід. – Бога ніщо так не гнівить, як байдужість до спасіння ближніх. – Корисне для себе ми знайдемо тоді, коли будемо шукати користі ближньому. – Господь нічого так не любить, як душу покірну, смиренну і вдячну», – вважав монах Нестор – літописець.

Завдання учням.

1. В який період жив та працював Нестор?
2. Як описано зовнішність Нестора в «Іконописному подлиннику»?
3. Хто постриг у ченці нестора?
4. Чому Нестора вважають першим істориком?

Учитель застосовує прийом аналізу джерела для ознайомлення учнів із відомим торговельним шляхом «із Варяг у Греки».

Початок «Повісті минулих літ» містить розповідь про «шлях із Варягів у Греки». Це найперший і найдокладніший опис головної річкової магістралі Давньої Русі: «Коли ж поляни жили особно по горах сих (київських), то була тут путь із Варягів у Греки, а із Греків (у Варяги): по Дніпру, а у верхів'ї Дніпра – волок до (ріки) Ловоті, а по Ловоті (можна) увійти в Ільмень, озеро велике. Із цього ж витікає Волхов і впадає в озеро велике Нево, а устя того озера входить у море Варязьке. І по тому морю (можна) дійти до самого Риму, а од Риму прийти по тому ж морю до Цесарограда, а від Цесарограда прийти в Понтморе, у яке впадає Дніпро-ріка. Дніпро ж витікає з Оковського лісу і плине на південь, а Двіна із того самого лісу вибігає і йде на північ, і входить у море Варязьке. Із того ж лісу витікає Волга на схід і вливається сімдесятьма гирлами в море Хвалійське. Тому-то із Русі можна йти по Волзі в Болгари і в Хваліси, і на схід дійти в уділ Симів, а по Двіні – у Варяги, а з Варягів – і до Риму, од Риму ж – і до племені Хамового. А Дніпро впадає в Понтійське море трьома гирлами: море це зовуть Руським».

Завдання учням на первісне закріплення

1. Звідки ми дізналися про існування «Шляху із Варяг у Греки»?
2. Які були кінцеві точки річкової магістралі?
3. Які міста та центри включав в себе шлях?
4. Які річки включали цей шлях?
5. Яка сучасна назва моря, яке у літописі названо «Руським»?
6. Яка сучасна назва моря «Хвалійське»?

Вчитель застосовує прийом пояснення, щоб розкрити зміст термінів «варяги» та «греки».

Варяги – назва народів, що проживали на Скандинавському півострові.

Греки – так називали жителів Візантії.

Завдання учням на первісне закріплення.

Занотувати до історичного словника визначення термінів та понять «варяги» та «греки».

Уявлення учнів про «шлях із варяг у греки» **вчитель** формує, використовуючи прийом **розповідь та карто-схему**.

Шлях «з варяг у греки» – це назва основного водного торгового шляху Київської Русі, що зв'язував північні райони країни з південними руськими землями і скандинавські країни з Візантійською імперією. Руські купці, які долали шлях із Києва до Константинополя за 30-40 днів, возили у Візантію хліб, ремісничі вироби, срібло в монетах, рабів, хутро, мед, віск, а також товари із Скандинавії і Прибалтики (зброю, бурштин). Із півдня по Дніпру везли вина, прянощі, фрукти, дорогі тканини, ювелірні вироби, скляний посуд. Шлях мав велике значення для розвитку і внутрішньої торгівлі, сприяв налагодженню різноманітних зв'язків окремих східнослов'янських племен та прискоренню їх державного об'єднання навколо Києва.

Завдання учням на первісне закріплення.

Покажіть на контурній карті шлях «із варяг у греки».

III. Закріплення та повторення вивченого на уроці.

Вчитель організовує рольову гру «Мікрофон» та пропонує відповісти на такі запитання:

- Коли і хто за літописною легендою є засновником міста Києва?
- Кого вважають наступниками першого київського князя?
- Як описує засновників Києва Нестор – літописець?
- Яким чином варязький очільник Олег здобув владу в Київській державі?
- Як вчені пояснюють походження назви «Русь»?

IV. Підбиття підсумків уроку.

Отже, часи появи та існування Київської держави називають княжими, бо видатними історичними її діячами були князі Русі-України. Започаткували цю державу князі Києвичі, засновники м. Києва – «матері городів руських». Згодом справу розбудови цієї держави продовжила династія князів Рюриковичів, правління яких відзначена військовими походами, про зв'язки та доблесті під час яких нам повідомляє літопис «Повість минулих літ», укладений на основі легенд, переказів однією з найосвіченіших особистостей Русі-України – ченцем Києво-Печерського монастиря Нестором-літописцем, мощі якого і до нині упокоюються у печерах цього монастиря, а день пам'яті святого є офіційним святом вчених-істориків.

V. Домашнє завдання.

1. Опрацювати текст параграфа.
2. Ви – варязький воїн-дружинник, опишіть свою подорож з Києва до Скандинавії.
3. Уявіть що ви – ченець-літописець, намалюйте першу сторінку власної рукописної книги.
4. Складіть ребуси з іменами перших князів: «Кий», «Аскольд», «Олег».
5. Ви – літописець, складіть похвалу князю Кію.
6. Користуючись довідковою літературою, з'ясуйте, чому князь Олег увійшов в історію Русі-України під йменням «Віщий».